

О. І. Соскін

кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри підприємництва і міжнародних відносин,
Національна академія управління,
директор Інституту трансформації суспільства,
Київ, Україна
os@osp.com.ua

УДК 339.9

Н. О. Матвійчук-Соскіна

кандидат економічних наук, доцент
кафедри підприємництва і міжнародних відносин,
Національна академія управління,
міжнародний редактор наукового журналу
«Економічний часопис-XXI», Київ, Україна
m.soskina@gmail.com

ГЛОБАЛЬНА МОДЕЛЬ ПОЛІТИЧНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ВЛАДИ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ПАРАДИГМИ

Анотація. *Вступ.* У світі відбулися глобальні тектонічні процеси (зсуви), що справили відчутний вплив на світовий політико-економічний розвиток та засвідчили кризу його тодішньої двополюсної моделі. *Мета статті* – виявити системуючі тренди якісно нового концепту глобальної моделі збалансованого розвитку політичної та економічної влади в контексті глобальної трансформації.

Основні результати дослідження. Головною рушійною силою, геномом парадигми світового господарства ще донедавна були змагання, конкуренція і жорстоке протиборство двох систем. Функціонував жорстко структурований двополюсний світ. На початку XXI століття почала формуватися якісно нова світова парадигма, що пов'язано з переходом до нової багатоцивілізаційної і багатопольової системи. Наш аналіз показує, що її парадигма складається під впливом глобальних політико-економічних трендів, найбільш вагомими з яких сформульовані та представлені нами у цій статті.

Висновок. Сутність нової парадигми глобальної моделі політичної та економічної влади вже викристалізувалася. Вона полягає в тому, що структуруються парадигми базових цивілізацій, геном яких формується виходячи із притаманних їм духовно-ментальних цінностей і засад. Об'єктивними чинниками, що розвивають нову світову політико-економічну парадигму, є сучасні глобальні тренди. Їх комплексна дія призведе до становлення сучасної синтетичної парадигми глобальної моделі політичної та економічної влади.

Ключові слова: парадигма; глобальна модель; політична та економічна влада; цивілізація.

Oleh Soskin

PhD (Economics), Professor, National Academy of Management,
Director of Institute of Society Transformation, Kyiv, Ukraine
10 Vinnytska Str., Kyiv, 03151, Ukraine

Nadiya Matviychuk-Soskina

PhD (Economics), Associate Professor, National Academy of Management;
International Editor of the Research Journal «Economic Annals-XXI», Kyiv, Ukraine
10 Vinnytska Str., Kyiv, 03151, Ukraine

GLOBAL MODEL OF POLITICAL AND ECONOMIC POWER: TRANSFORMATION OF PARADIGM

Abstract. *Introduction.* In the world, the global tectonic processes (shifts) have happened. They have had valuable influence on the world political-economic development and testified the crisis of existed bi-polar model of power. Thus, *the purpose of research* is to elucidate systemically important trends of qualitatively new concept of the global model of balanced political and economic power development in the context of its transformation.

Results. The main driving force, the genome of the world economics' paradigm used to be competition and fierce antagonism of two systems – the capitalistic and communistic ones. The world was straightly structured and bi-polar. However, it occurred that any of the states could itself propose a new global paradigm. In the beginning of the XXI century, a new world paradigm has begun shaping. As a result, today the world has switched to the multi-civilization, multi-polar system which is diverse and multidimensional by its nature.

Our analysis shows that this new paradigm has been forming and developing under the influence of the global political-economic trends, the most worthy of which are formulated and introduced in current research as follows. 1. Disseminating of the Euro-Atlantic paradigm. 2. Forming of polycentrism and authorizing of multi-polar approach as the result of MNCs activity. 3. Deepening of antagonism between economic and political power in different states. 4. Money has become an instrument to export Euro-Atlantic paradigm all over the world, while US dollar and Euro have turned to the main world currencies. 5. Developed countries are switching to the higher 5th and 6th economic-technological modes. 6. Women become active and equally big power of the political and economic life. 7. In conditions of systemic crisis period, economic models of the most states have transformed, acquiring new features or strengthening already existed ones. 8. Models of economic regulation refreshing dictate certain changes in the states' political power. 9. Changes in principles and mechanisms of international institutions functioning are on the way.

Conclusion. The essence of new paradigm of the global model of political and economic power has already crystallized. It means that separate paradigms of core world civilizations have been structuring on the basis of their natural spiritual-mental values and principles. Objective factors which form, structure and develop new paradigm are global trends. Their synergic action will effect into final realization of the modern synthetic paradigm of the global political and economic power model.

Keywords: paradigm; global model; political and economic power; civilization.

JEL Classification: F01, F29, F33, F42

О. И. Соскин

кандидат экономических наук, доцент,
профессор кафедры предпринимательства и международных отношений,
Национальная академия управления,
директор Института трансформации общества, Киев, Украина

Н. О. Матвейчук-Соскина

кандидат экономических наук,
доцент кафедры предпринимательства и международных отношений,
Национальная академия управления,
международный редактор журнала «Економічний часопис-XXI», Киев, Украина

ГЛОБАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ПОЛИТИЧЕСКОЙ И ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ВЛАСТИ: ТРАНСФОРМАЦИЯ ПАРАДИГМЫ

Аннотация. *Вступление.* В мире произошли глобальные тектонические процессы (сдвиги), которые имели существенное воздействие на мировое политико-экономическое развитие и засвидетельствовали кризис существовавшей двухполюсной модели. *Цель статьи* – выявить системообразующие тренды качественно нового концепта глобальной модели сбалансированного развития политической и экономической власти в контексте глобальной трансформации. *Основные результаты исследования.* Главной движущей силой, геномом парадигмы мирового хозяйства еще до недавнего времени были соревнование и жесткая конкуренция двух систем. Функционировал четко структурированный двухполюсный мир. В начале XXI века начала формироваться качественно новая мировая парадигма, что обусловлено переходом к новой многоцивилизационной и многополюсной системе. Наш анализ показывает, что ее парадигма создается под влиянием глобальных политико-экономических трендов, наиболее значимые из которых сформулированы и представлены нами в этой статье. *Вывод.* Суть глобальной парадигмы новой модели политической и экономической власти уже выкристаллизовалась. Она состоит в том, что структурируются парадигмы базовых цивилизаций, геном которых формируется исходя из свойственных им духовно-ментальных ценностей и принципов. Объективными факторами, которые развивают новую мировую политико-экономическую парадигму, являются современные глобальные тренды. Их комплексное действие приведет к становлению современной синтетической парадигмы глобальной модели политической и экономической власти.

Ключевые слова: парадигма; глобальная модель; политическая и экономическая власть; цивилизация.

Постановка проблемы. У третє тисячоліття після Різдва Христового існування сучасної цивілізації розпочиналося досить контрверсійно. З одного боку, було багато позитивних сподівань відносно швидкого розвитку людства, що обумовлювалося кількома процесами. *По-перше*, відбулися розпад і видалення із світового простору комуністичної тоталітарної адміністративно-директивної системи, що функціонувала на таких позаекономічних, антиринкових засадах, як монополія державної власності, директивне планування, заборона приватного підприємництва, відсутність конкуренції, ринкової інфраструктури тощо. *По-друге*, європейська інтеграція вийшла на якісно новий рівень розвитку, структурувався Європейський Союз, до складу якого ввійшла більшість європейських країн. Нині ЄС став економічною силою, практично рівною за своєю потугою Сполученим Штатам Америки. *По-третє*, Північноатлантичний альянс набув статусу беззаперечного лідера та гаранта світової безпеки. *По-четверте*, продуктивні сили переходять до широкого використання технологій п'ятого і частково шостого технологічних укладів.

З другого боку, паралельно із вищевказаними позитивними змінами відбуваються процеси, які негативно впливають на формування балансу економічної та політичної влади у світі. *По-перше*, посилюються міжцивілізаційні протиріччя і навіть зіткнення між різними цивілізаціями, насамперед мусульманською та євроатлантичною. *По-друге*, у 2007 році розпочалася перша фаза світової системно-структурної кризи, яка має всеохоплюючий характер. *По-третє*, вичерпала себе вертикальна детермінована ієрархічна модель державного управління. На зміну їй приходить модель горизонтально-мережевого некерованого й частково керованого хаосу. *По-четверте*, базові цивілізації почали утворювати або посилювати свої анклавні в інших державах, досягаючи особливого успіху в транзитивно-ентропійних країнах «сірої зони».

Зазначені глобальні процеси справили відчутний вплив на світовий політико-економічний розвиток і засвідчили кризу його нинішньої моделі. Відтак постала об'єктивна необхідність формування якісно нового концепту глобальної моделі збалансованого розвитку політичної та економічної влади.

Водночас слід зауважити, що зміна глобальної парадигми не є вищезгаданим винятковим. Це системний, закономірний результат розвитку світ-системи і людської цивілізації

у цілому. Наприклад, поява на початку XX сторіччя діючої нині парадигми також свого часу була зумовлена цілою низкою об'єктивних та суб'єктивних трансформацій, революцій і локальних воєн, змін у розвитку продуктивних сил та виробничих відносин.

Мета статті – виявити системоутворюючі тренди і ознаки нової парадигми економіко-політичної моделі функціонування людської світ-системи в контексті глобальної трансформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням зміни глобальної парадигми розвитку світу присвячені концептуальні праці ряду вчених. Приміром, британські дослідники Джон Міклтвейт і Адріан Вулдрідж (Micklethwait, and Wooldridge, 2014) у своїй книзі «Четверта революція: глобальна гонка на перезаснування держави» («The Fourth Revolution: The Global Race to Reinvent the State») [1], аналізують зміну ролі держави й форм прояву міжнародної та світової конкуренції і моделей влади від появи держав-націй у XVI столітті, через ліберальні революції кінця XVIII-го – початку XIX століття до формування сучасної моделі держави загального добробуту («welfare state»). На їхню думку, сьогодні світ має актуалізувати відповідь на питання про те, для чого призначена держава і влада.

Сучасний американський учений Джон Горват Другий (Horvat II, 2013) у своїй книзі «Повернення до порядку: від перевертеної економіки до органічного християнського суспільства» («Return to Order: From a Frenzied Economy to an Organic Christian Society») відзначає необхідність повернення до базових духовних, культурних та моральних цінностей у суспільстві на противагу індивідуалізму й корпоративізму XX століття. Відповідальний розвиток людства і його потенціалу на базі вічних християнських цінностей Горват вважає центральною детермінантою оновленої парадигми трансформації глобального простору [2].

Проблематику політико-економічної влади на світовому рівні розглядає авторитетний французький учений-економіст і філософ Томас Пікетті (Piketty, 2014) у своїй дослідницькій праці «Капітал у 21 сторіччі» («Capital in the Twenty-first Century»). Спираючись на глобальне емпіричне дослідження природи формування капіталу та розподілу багатства, він порушує проблему нерівності в суспільствах світу та акцентує на загрозі його повернення до стану нерівності, який існував напередодні ліберальних революцій [3]. На думку Пікетті, настав час встановити нову систему глобального перерозподілу економічної влади у світі.

Німецький науковець із Мюнхенського університету Клод Хілінджер (Hillinger, 2010) у дослідженні «Криза і майбутнє: мислення за межами стереотипів» («The Crisis and Beyond: Thinking Outside the Box») [4] пише про глибинний взаємозв'язок фінансово-економічних, політичних та соціальних трансформацій, які відбуваються у світі. Він робить висновок про кризу дерегуляції як наслідок масштабного політичного втручання в капіталістичні фінанси і приватний сектор небаченого раніше обсягу, про появу «фінансово-політичного комплексу», а отже, зрощення політичного та корпоративного секторів для захисту власних інтересів, часто за рахунок решти суспільства.

Стів Деннінг (Denning, 2014) у статті «Чи досяг капіталізм поворотної точки?» («Has Capitalism Reached a Turning Point?») [5], розміщеній у *Forbes*, аналізує доробок праць, опублікованих у провідних економічних виданнях світу у 2014 році з приводу кризи корпоративного, фінансового та державного управління в постіндустріальній економіці. На основі проведеного дослідження автор висновок про те, що сучасний глобальний корпоративізм не має шляху виходу із фінансової кризи і потребує докорінної зміни парадигми, а саме переорієнтації від максимізації прибутку в бік задоволення потреб та реального обслуговування споживачів, більш ефективного менеджменту й еко-соціальної відповідальності у світовому масштабі.

Зазначений контекст найновіших досліджень науковців та експертів із Великої Британії, США, Франції, Німеччини є актуальним підтвердженням важливості обраної нами теми дослідження та її теоретико-методологічної і практичної значущості.

В Україні питанням зміни моделі розвитку світу в цілому та України як його органічної складової присвячені системні дослідження О. Білоруса, В. Будкіна, А. Гальчинського, О. Соскіна [6], А. Філіпенка та ін. Проте сьогодні ми вперше представляємо комплексний погляд на проблему зміни парадигми політичної та економічної влади у глобальному просторі як невідворотний тренд сучасного розвитку. Авторами сформульовано фундаментальні відповіді на питання, які поставлені у працях зазначених вище дослідників, і зроблено спробу визначити шлях виживання держав в умовах міжцивілізаційної конкуренції.

Стара парадигма

Усередині ХХ століття (1943–1950 рр.) на глобальному рівні сформувалася глобальна політико-економічна парадигма, базовою ознакою якої був поділ світового простору на дві антагоністичні політико-економічні системи (полюси) – капіталістичну і соціалістичну, які функціонували одночасно. В її основі лежали не цивілізаційно-ментальні, духовні параметри, а матеріалістичні (передусім економічні) та ідеологічні. Світова капіталістична система базувалася на відносинах приватної власності з усіма її атрибутами, тоді як світова соціалістична система спиралася на тотальну державну власність. Політичну основу першої системи складала ліберальна, консервативна та соціал-демократична ідеологія, а другої – соціалістична та комуністична ідеологія.

У капіталістичній системі інституція приватної власності була священною, недоторканою і ніколи не піддавалася ревізії, обструкції чи тим паче ліквідації. Навіть низка державних корпорацій функціонувала в акціонерній формі на базі приватної власності. Переважав малий і середній національний приватний власник, особливо у сфері послуг, торгівлі, легкій та харчовій промисловості. Присутність публічної (державної і комунальної) форми власності не означала соціалістичного, директивно-командного способу виробництва. Світова капіталістична система використо-

увала державний капіталізм для більш ефективного змагання зі своїм антиподом – світовою соціалістичною системою. Конкуруючи між собою, держави, кожна з яких в рамках існуючої двополюсної парадигми належала до одної або другої частини світової системи, використовувала державний апарат, систему державного регулювання та відповідні інструменти етатизму, аби довести, що їхня базова модель є більш потужною, конкурентоспроможною, ефективною, здатною перемогти у світовому змаганні.

У країнах капіталістичної системи хоч і не функціонував соціалізм, але відбувалася суттєва соціалізація державного сектору економіки та державної системи. Однак там державна власність ніколи не переважала приватну, як це було у світовій політико-економічній системі соціалізму на чолі із СРСР, де державна власність складала 90%, а наявність особистої приватної власності вважалася кримінальним злочином.

Отже, головною рушійною силою, геномом парадигми світового господарства ще донедавна були змагання, конкуренція і жорстоке протистояння двох систем. У такий спосіб сформувався жорстко структурований двополюсний світ. Протиріччя між системами стали настільки глибокими, що почала посилюватися тенденція безальтернативності розвитку кожної із них.

Міжсистемна боротьба базувалася на екстенсивних формах виробництва в рамках першого-третього технологічно-економічних укладів, ресурсо- і трудомістких за своєю природою. На рівні первинних технологічно-економічних укладів екологічне середовище розглядалося з утилітарних, хижацько-споживацьких позицій, а не як фактор економічного розвитку. Такий примітивний підхід існував доти, доки внутрішні потужні спонуки глобалізації не вивели у пріоритетну площину людський, соціальний, інноваційний, інформаційний та інші креативні фактори виробництва.

Унаслідок капіталістично-комуністичної двополюсної парадигми відбулася етатизація суспільств для досягнення перемоги у світовій міждержавній конкуренції. Відповідно, всі інші аспекти цивілізаційного виміру відійшли на другий план.

Кінець ХХ століття ознаменувався руйнуванням старої парадигми, оскільки одна її частина (комуно-соціалізм) довела цілковиту нездатність ефективно функціонувати в інтересах суспільства: монополія держави, командно-директивне управління, екстенсивний тип розвитку, неекономне використання ресурсів, ставлення до людини як приладку до машини спричинили застій і занепад. Водночас світова капіталістична система перейшла до високого рівня механізації та автоматизації господарських процесів, а починаючи з 1980-х років – до масового виробництва в рамках четвертого технологічно-економічного укладу.

Проте згодом виявилось, що жодна держава не спроможна запропонувати нову глобальну парадигму. Спроби США нав'язати всьому світові монопарадигму, в основі якої лежала доктрина ліберальної демократії, не були сприйняті багатьма країнами. Вони взагалі відкидали свободу і демократію, не вважаючи їх базовими цінностями людини та суспільства.

Сьогодні знову посилюється роль держави, яка тотально втручається у життя людини і хоче контролювати її не лише в соціальній, економічній, фінансовій, інформаційній сферах, а й на рівні персональних свобод та життєвих цінностей. Цьому сприяють і досягнення технологічно-інформаційних галузей. У світі активізувалися дискусії з приводу актуальності демократичної влади та її ефективності. Про це, наприклад, свідчить дискусія, включно з експертними есе та опитуванням громадської думки, що була розгорнута у впливовому журналі «The Economist» під назвою «Чи є перебільшеними сьогоднішні тривоги про здоров'я демократії?» [7].

Нова парадигма

На початку ХХІ століття почала формуватися якісно нова світова парадигма. Посилилася боротьба між базовими цивілізаціями. Вони почали змагатися за контроль над

* В його роботі проаналізовано 4 статті із «Гарвард бізнес ревью» (Harvard Business Review), 4 статті із «Файненшел таймс» (Financial Times), 1 статтю із «Економіст» (The Economist), 2 статті із «Нью-Йорк таймс» (The New York Times), 2 статті із «Вол-Стріт джорнал» (Wall Street Journal), 3 статті із «Вашингтон пост» (Washington Post) та соціологічне дослідження Аспен інституту (Aspen Institute).

країнами «сірої зони» [8]. На поверхню людського розвитку стали підніматися «базальтові матриці» – цивілізаційні геноми, в основі яких лежали якісно різні кодифіковані духовно-ментальні коди. Сьогодні світ перейшов до нової багатоцивілізаційної і багатополосної системи, яка є багатоманітною та багатоплановою. Наш аналіз показує, що її парадигма формується і розвивається під впливом глобальних політико-економічних трендів, найбільш вагомими з яких сформульовані та представлені нами в подальшій частині цієї праці.

1. Тренд: поширення євроатлантичної парадигми.

США послідовно докладають зусилля для проведення політики домінування у світі та нав'язування іншим геосуб'єктам своєї національної парадигми (ліберально-демократичні цінності, держава загального добробуту, жорстка конкуренція та ін.), прагнучи, щоб вона зайняла місце, яке вивільнилося із крахом світової соціалістичної системи. Після Другої світової війни завдяки відродженню Західної Європи за допомогою плану Маршалла США вдалося експортувати свою парадигму в Європу, і вона прийняла її головні базисні складові. У результаті сформувалася сучасна євроатлантична парадигма «велфеер стейт» («welfare state»), яка фактично перетворила Європу в передовий регіон світу.

Але виявилось, що Азія, Африка і Латинська Америка після руйнування головної парасольки двополосної парадигми не хочуть або не можуть пристати на євроатлантичну ліберально-демократичну парадигму. Їхні суспільства, з одного боку, були не готовими до цього, а з другого боку, мали свою колосальну традицію. Тож вони після розпаду світової ідеологічної парадигми та переходу до нових технологічних укладів не спромоглися долучитися до євроатлантичної парадигми.

2. Тренд: формування поліцентризму і уможливлення багатополосності завдяки діям ТНК.

Цей процес поруч із нерівномірним розвитком створює умови для максимізації та монополізації прибутків. Водночас відбувається відновлення традиційних цивілізаційних цінностей у відсталіх постколоніальних країнах.

Як це парадоксально звучить, проте головною рушійною силою зазначених трендових явищ стали транснаціональні корпорації, які прагнули постійно збільшувати прибуток, використовуючи дешеву робочу силу і полегшений доступ до природних ресурсів, що стало головними причинами масового створення сучасних виробництв у країнах, які де-юре звільнилися від колоніалізму. Для постколоніальних країн була характерна екстенсивна хижацька експлуатація ресурсів і низький рівень споживання через низьку продуктивність праці. ТНК, застосовуючи новітні технології виробничих систем та менеджменту, одразу забезпечили високу рентабельність і дали можливість швидко зламати традиційну культуру споживання в ентропійних суспільствах. Але такі дії ТНК у країнах, що розвивалися, мали й інший бік – стимулювали розвиток базисних укладів, геномів і систем, притаманних національним державам до того, як вони стали колоніями Західного світу, а потім підлеглими чи залежними країнами у двополосному світі, що також мав метрополії, домініони та анклавні, залежні території і неокolonіальні периферії.

Таким чином, ТНК, експортувавши ефективні засоби виробництва у ці суспільства, дозволили на сучасному рівні відновити притаманні їм традиційні цінності. Можна констатувати, що відбулося повернення того, що було у тих країн відібрано в результаті колонізації, коли вони програли світову цивілізаційну боротьбу, не змігши створити національні захисні механізми. Натомість перехід Західного світу після розпаду світових імперій до якісно вищого рівня виробництва, створення міжнародних комунікацій, нових систем управління та озброєння, дозволив їм сформувати дієві захисні механізми, а також захопити командні позиції в економіці й політиці, перемігши архаїчні цивілізаційні господарсько-технологічні уклади і при цьому залишивши державну залежність країн, що розвиваються.

3. Тренд: посилення антагонізму між економічною та політичною владою в ряді країн.

Базові цивілізаційні, економічним підґрунтям яких є сучасні виробничі системи, не мають наміру відмовлятися від своїх традиційних світоглядних матриць. Виявилось, що збройним, насильницьким шляхом підкорити ці цивілізації вже неможливо. Китай, Індія, Латинська Америка, мусульманські країни, Росія і навіть Африка наразі структурують власні цивілізаційні національні або регіональні парадигми. Міжцивілізаційні протиріччя загострилися внаслідок світової фінансово-економічної кризи та вичерпності архаїчних укладів. Став очевидним випуклим конфлікт між економічною і політичною владою (базисом та надбудовою), характерний для різних цивілізацій. Наприклад, на Арабському Сході він виявився в таких державах, як Туніс, Єгипет, Лівія, Сирія, Мороко. Причина конфлікту – перехід до вищих технологічних укладів.

Сповільнення темпів зростання країн БРІКС через розгортання світової системної фінансово-економічної кризи стає живильним середовищем для відновлення економік країн «золотого мільярда». США повторюють механізм, який було застосовано в період розпаду Радянського Союзу. Модель розвитку Китаю зайшла у глухий кут, тому що комуністична надбудова стримує капіталістичний базис. Не можна перейти до багатополосності й системи, де центром виробництва є людина і людський капітал, уникнувши краху комуністичного режиму.

4. Тренд: перетворення грошей на засіб експорту євроатлантичної парадигми по всьому світу, а долар та євро – на основні світові валюти.

Сполучені Штати, з одного боку, послаблюють євразійський економіко-політичний центр – Росію та країни, які з нею співпрацюють, а з другого – підтримують Китай, тому що сьогодні він є найкрупнішим реципієнтом й утримувачем боргових цінних паперів США, а також держателем американських доларів у своїх золотовалютних резервах, що зумовило формування величезного китайського ринку долара. І хоч нині державний борг Сполучених Штатів практично дорівнює їх річному ВВП (\$16 трлн.), проте це не так важливо для американської економіки, оскільки саме США є продуцентом долара та формують його світовий і локально-регіональний ринки. У результаті долар набуває національних та одночасно цивілізаційних ознак різних регіонів світової системи господарювання. Навіть попри те, що він уже не підкріплений золотовалютними запасами, як це було в період Бреттон-Вудської та Ямайської СВС, або обсягом ВВП країни, що обтяжений величезним державним боргом, американський долар лежить в основі фінансово-валютної системи світу. Водночас, він є валютною одиницею формування світових цін на базові, матерічні товари – газ, нафту, зерно, золото, платину.

Таким чином через національну валюту, що використовується як основний засіб платежу в світових зовнішньоекономічних розрахунках, США експортують свою цивілізаційну парадигму.

Тим часом на ринках країн, що належать до європейської гілки євроатлантичної цивілізації, продовжують здійснюватися великі обсяги фінансових операцій у доларах, хоч сформувалася й дуже швидко розвивається європейська валютна система. Запровадження безготівкового й особливо готівкового обігу євро сприяло тому, що він поряд із долларом США став провідною світовою валютою. І це стає новим потужним економічним трендом багатополосного світу. По суті, євроатлантична цивілізація створила в рамках своєї цивілізаційної парадигми дієвий інструмент для тотального контролю інших, локальних цивілізаційних парадигм.

На нашу думку, найближчим часом не буде сформовано інших цивілізаційно значущих світових і навіть регіональних валют, позаяк євро базується на спільній системі відтворення та єдиного ринку. Нині ВВП ЄС співмірне із ВВП США. Недостатні обсяги ринку, а також розрізненість національних систем відтворення і політико-ідеологічні протиріччя не дозволяють створити адекватні світові валюти.

ти країнам БРИКС, КАРИКОМ і АТЕС. Таким чином, перевищити потугу євро і долара в найближчому майбутньому жодне цивілізаційне утворення або міжцивілізаційний союз не зможе.

5. Тренд: перехід до 5-го і 6-го економічно-технологічних укладів.

Світова фінансово-економічна криза, що розпочалася у США у 2007 році, відповідно до теорії великих хвиль М. Кондратьєва, знаменує собою не занепад, а кризу, необхідну для переходу розвинутих країн на якісно новий рівень технологічного озброєння процесу відтворення та розвитку людського капіталу [9]. Найкраще й найшвидше цей перехід зможуть здійснити ті цивілізаційні системи, чий духовно-ментальний геном орієнтований на людину і збереження екосередовища, поєднуючи його відновлення й розвиток із життєдіяльністю людини.

Академік О. Білорус констатує зміщення світу від силового глобалізму в бік глобального демо-лібералізму із соціальним обличчям [10], де головною цінністю стає не тільки прибуток, а й добробут людини, її поєднання з природою, де концепція ноосфери В. Вернадського набуває особливої значущості. Ми скажемо: особистість, людський капітал є ядром п'ятого технологічного укладу, у рамках якого створюється найбільша додана вартість.

6. Тренд: зростання ролі жінок у суспільному житті.

Чимало країн доходять висновку, що важко перемогти у світовій конкурентній боротьбі без участі жінок. Виявилося, що у п'ятому і шостому технологічному укладах жінки можуть краще реалізувати себе. В нових умовах, коли людство звільняється від масового застосування примітивних засобів виробництва, все більш цінним стає емоційно-іраціональне жіноче мислення. Жіноцтво дедалі впевненіше починає виходити на чільні позиції в бізнес-менеджменті та політичному керівництві [11]. Жінки масово, незалежно від типу цивілізації, здобувають вищу освіту. Вони намагаються зайняти командні щаблі в усіх цивілізаційних утвореннях. Навіть мусульманки долучаються до суспільного життя та поступово стають вагомою складовою національних геномів.

7. Тренд: зміна економічних моделей держав в умовах системної кризи.

З огляду на це, ми виділили ряд моделей економічного розвитку за такими класифікаційними ознаками, як роль держави в управлінні ринками, способи реалізації національних інтересів і глобальна економічна спрямованість:

1. **Неопротекціонізм** (Словаччина, Польща, Чехія, Угорщина). Характеризується зростанням бар'єрів фактичного входження на товарні ринки, посиленням контролюючих функцій держави та орієнтацією на підтримку національного експорту.

2. **Ринковий соціалізм** (Франція, Венесуела, Болівія). Характеризується зміщенням акцентів у бік державного капіталізму та корпоративізму, посиленням розподільчої функції держави в економіці, зростанням податків і обсягів фінансування соціальних потреб.

3. **Керований ринок** (США, Німеччина, Канада). Характеризується високою інтенсивністю конкурентної боротьби та опосередкованим державним впливом на основні товарні ринки. Державні цільові програми спрямовані на задоволення ринкових потреб і структурне балансування економіки.

4. **Неоколоніалізм** (Китайська Народна Республіка, Російська Федерація). Характеризується політико-економічною експансією та за географічними кордонами, яка відбувається за допомогою неекономічної підтримки з боку урядів таких держав для національних експортерів товарів, капіталу, послуг, робочої сили.

5. **Народний капіталізм** (Австрія, Швейцарія, країни Північної Європи). Характеризується помірним втручанням держави в економічне життя суспільства, формуванням та захистом інтересів середнього класу як рушійної сили креативного і продуктивного відтворення в суспільстві.

6. **Транзитивізм** (Вірменія, Україна, Гаїті, більшість африканських держав). Характеризується гібридним підходом до державного управління, а саме зрощуванням командних та ринкових методів для вирішення кон'юнктурних завдань. Цій моделі притаманні високий ступінь залежності державної політики від різних груп зовнішніх фінансових і політичних чинників, переплетення державного апарату та кланових фінансово-промислових груп, трайбалізм.

Слід зазначити, що глобальний перехід до економіки хаосу в результаті розвитку глобалізації, інтернаціоналізації, постіндустріалізації, інформатизації зумовлює специфікацію досягнення очікуваних результатів при здійсненні державного управління за зазначеними вище моделями. В умовах некерованого мережево-горизонтального симбіозу первинного та кінцевого ентропійного хаосу, поширення якого стимулюється й просувається через інформаційні мережі та Інтернет-комунікації, інноваційно-інформаційні сили економіки та глобалізм можуть розвинути на креативному, деструктивному (некрофільному), нульовому мейнстрімах хаосу чи на мейнстрімі дна [9].

8. Тренд: оновлення моделей економічного управління, що диктує відповідні зміни у структурі політичної влади держав.

Ми вважаємо, що варто виділити такі основні глобальні тенденції трансформації політичної влади, які виявляються вже сьогодні й посилюватимуться надалі:

1. Крах детермінованих підходів до ідеологій, що призведе до занепаду традиційних ідеологічних систем і політичних партій.

2. Зростання ролі горизонтально-мережевої демократії, а отже, організацій громадянського суспільства та різних форм самоорганізації населення для вирішення складних завдань життєдіяльності громад і націй.

3. Ідеологічна розмитість та европрагматизм, що створюють підґрунтя для формування наднаціональної технократичної верхівки в політичній владі.

4. Подальше посилення медіакратії, що може спричинити непередбачувані наслідки в державах із розвинутою демократією, зокрема викривити її базові принципи.

5. Висунення на перший план у політичній площині морально-етичних категорій, у результаті чого дії влади починають базуватися на загальнолюдських цінностях.

6. Захист національного інтересу, що стає пріоритетною орієнтацією, не програвши глобалізму та космополітизму, але змінюючись у нових геополітичних і геоекономічних обставинах. Новий націоналізм – не зверхність окремої нації та поборювання інших, а захист своїх національних інтересів і способу буття через мирне співіснування та розвиток партнерства. Він переживає свій ренесанс завдяки неоевангелізації і поверненню до традиційних християнських цінностей.

9. Тренд: визрівання нових засад розвитку міжнародних інститутів.

1. **Організація Об'єднаних Націй**. Рада Безпеки ООН виявилася фактично паралізованою двома своїми постійними членами – Росією та Китаєм – у прийнятті рішень з ряду принципових для світу питань. Зокрема йдеться про події у Лівії, Сирії, а згодом і в Україні. Замість миру, постійні члени Ради Безпеки підтримують диктатури та військові конфлікти. Тож стає очевидною неефективність механізму прийняття рішень у цій міжнародній організації в сучасних умовах. Це означає, що боротьба на міжцивілізаційному рівні прийшла і в ООН. Тепер не викликає сумніву, що ця організація, створена відповідно до вимог і з використанням механізмів старої парадигми, потребує трансформації.

2. **Європейський Союз**. Відбувається фактична геополітична та геоекономічна трансформація Євросоюзу у зв'язку з подіями у Східній Європі. Її результатом може стати охоплення ряду нових країн євроатлантичною цивілізаційною парадигмою і небувале раніше розширення європейських цивілізаційних кордонів на схід Євразійсько-

го континенту, включно із Молдовою, Грузією та навіть Туреччиною. Слід відзначити, що євроатлантизм не означає копіювання американської національної моделі. Це зміцнення потужного симбіозу високорозвинутих демократій світу і взаємне врівноваження частин спільної гео-економічної та геополітичної системи. Підписання угоди про Асоціацію ЄС із Україною є політично та економічно вмотивованою взаємодією зі стратегічними наслідками – укріпленням європейської гілки євроатлантичної частини глобальної парадигми.

3. *Північноатлантичний альянс*. У контексті сказаного вище важливими є зміни функціонування військово-політичної складової євроатлантичної парадигми. Ідеться, зокрема, про посилення військового співробітництва Україна – НАТО і політично далекоглядне припинення програм військової співпраці із Російською Федерацією. НАТО стає інструментом не лише захисту існуючих кордонів, а й розширення парадигми євроатлантизму на нові ареали.

4. *Світова Організація Торгівлі*. Прийняття у 2014 р. країнами – членами СОТ політично вмотивованих односторонніх торгових та економічних санкцій проти Росії (через її військову агресію в Україні) в розріз із угодами в рамках СОТ ставить актуальне питання про те, якою має бути реакція організації на подібні дії – захист попередньо встановлених і закріплених статутними документами правил взаємодії та членства чи формування нових правил, що впливають із потреби забезпечення функціонування багатополосного світу в період загострення міжцивілізаційних конфліктів. Неадекватна реакція СОТ може призвести до втрати цією організацією її ролі глобального регулятора зовнішньоторговельних відносин та входження світогосподарської системи в нову епоху торгових воєн національного, регіонального, а також корпоративного характеру.

Водночас, позови проти Росії за її політично обумовлений протекціонізм і порушення принципів чесної конкуренції є важелем не лише економічного, а й невластивого самій організації політичного тиску в світі, а отже, розширення зони її фактичного впливу.

5. *Міжнародний валютний фонд*. МВФ, затвердивши для нашої країни нову кредитну програму в умовах військового протистояння РФ – Україна, фактично керував не економічними принципами, а політичною доцільністю. Це свідчить про виникнення нової колізії – зрощення економічної та політичної влади в рамках МВФ під впливом міжцивілізаційних зіткнень.

Таким чином, нам видається, що Світовий банк, МВФ, СОТ все більше стикаються з дією базових цивілізаційних парадигм, в результаті чого змінюється модель їх функціонування.

6. *Ліга арабських держав*. ЛАД виявилася де-факто неспроможною впливати на кризову ситуацію в Сирії, Іраку, Лівії, а також запобігти формуванню терористичної Ісламської держави. Це означає, що мусульманська цивілізація в рамках своїх міжнародних організацій, і насамперед ЛАД, зважаючи на особливий культурно-релігійний та економіко-політичний контекст, дедалі сильніше відчуває проблеми державної теократії, державного ісламізму, їх співвідносності зі світовими цивілізованими нормами життя. Вимоги доби і проникнення зовнішніх впливів накладаються на войовничо-експансіоністський характер цієї базової цивілізації, гальмуючи формування відповідної креативної цивілізаційної парадигми.

Натомість просування державної програми збагачення урану в Ірані та, як стверджують американські високосадовці, розробка власних ядерних боєголовок закладають підвалини розвитку ісламської цивілізації на некрофільному мейнстрімі кінцево-ентропійного хаосу із небезпечними цивілізаційними й загальнолюдськими наслідками.

7. *Організація країн – експортерів нафти*. Збільшення видобутку нафти Саудівською Аравією за політичними мотивами має серйозний вплив на зміну принципів діяль-

ності, записаних у статуті ОПЕК. Стрімке зниження ціни на нафту в світі на користь головних країн – імпортерів саудівської нафти – Сполучених Штатів Америки і Китаю – показує інший аспект міжцивілізаційного протистояння та укладання ситуативного альянсу між США і КНР проти російського неоімперіалізму.

8. *Африканські регіональні об'єднання держав*. Африканська цивілізація є дуже далекою від вироблення власної парадигми, оскільки в ній переважають архаїчні структури. До того ж вона не спроможна самостійно вирішувати ні економічні, ні політичні завдання, а також забезпечувати власне біологічне виживання. Лихоманка ебола є яскравим прикладом такого стану речей. Уперше епідемію визнано гуманітарною катастрофою нарівні із природними катаклізмами з боку впливових міжнародних і національних благодійних організацій, які забезпечують безпрецедентну допомогу постраждалим країнам, таким чином посилюючи на континенті позиції держав, чії інтереси вони представляють, та продовжуючи міжцивілізаційне протистояння.

Висновки. Світ нині стикається з новими явищами, а також колізіями, пов'язаними із загостренням міжцивілізаційного протистояння. Відтак набирає обертів процес формування якісно нової синтетичної парадигми глобальної моделі політичної та економічної влади. Її параметри і структура ще не склалися й не виявилися повною мірою, однак сутність уже викристалізувалася. Вона полягає у структуруванні парадигм базових цивілізацій, геном яких формується виходячи із притаманних їм духовно-ментальних цінностей і засад. Об'єктивними чинниками, які впливають на розвиток нової політико-економічної парадигми, є сучасні глобальні тренди, визначені нами у статті. На підставі їх аналізу автори дійшли висновку, що людська цивілізація входить у нову фазу імплементації механізмів економічної та політичної влади на національному і міжнародному рівнях, а процес глобалізації, виривнюючи дотуп до інформації та технологій, активізує зростання цивілізаційних розбіжностей між країнами і континентами.

Література/References

- Micklethwait, J., & Wooldridge, A. (2014). The State of the State. The Global Contest for the Future of Government. *Foreign Affairs*, July/August. Retrieved from <http://www.foreignaffairs.com/articles/141477/john-micklethwait-and-adrian-wooldridge/the-state-of-the-state>
- Horvat II, J. (2013). *Return to Order: From a Frenzied Economy to an Organic Christian Society - Where We've Been, How We Got Here, and Where We Need to Go*. York: York Press. Retrieved from <https://conservativevistas.wordpress.com/2013/03/12/book-review-return-to-order-by-john-horvat-ii/>
- Cassidy, J. (2014, March 31). Forces of divergence. Is surging inequality endemic to capitalism? *The New Yorker*. Retrieved from <http://www.newyorker.com/magazine/2014/03/31/forces-of-divergence?currentPage=all>
- Hillinger, C. (2010). The Crisis and Beyond: Thinking Outside the Box. *Economics: The OpenAccess, Open-Assessment E-Journal*, 4, 2010-23. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.5018/economics-ejournal.ja.2010-23>
- Denning, S. (2014). Has capitalism reached a turning point? *Forbes*. Retrieved from <http://www.forbes.com/sites/stevedenning/2014/09/26/has-capitalism-reached-a-turning-point/>
- Soskin, O. (2013). Role of state regulation in formation of modern economic model: changing imperative in the conditions of chaos. *Ekonomichnij Casopis-XXI (Economic Annals-XXI)*, 1-2(1), 3-7. Retrieved from <http://soskin.info/ea/2013/1-2/20132.html> (in Ukr.).
- Debate (2014). Democracy: are worries about the health of democracy today are overblown? *The Economist*. Retrieved from <http://www.economist.com/debate/overview/266>
- Soskin, O. (2013, November 8). Risks of the geo-economic enclaves' formation in the states with unspecified model of development. *Modern problems of the global processes in the world economy* (pp. 9-12). Materials of the VIII International Scientific-Practical Conference. Kyiv, Ukraine: NAU (in Ukr.).
- Soskin, O., & Matviychuk-Soskina, N. (2013). Formation of country's economic model in conditions of modern innovative-informational imperative. *Ekonomichnij Casopis-XXI (Economic Annals-XXI)*, 9-10(1), 18-22.
- Bilorus, O. (2013). Transitive countries in the world-system of post-industrial globalism. *Ekonomichnij Casopis-XXI (Economic Annals-XXI)*, 7-8(1), 3-6 (in Ukr.).
- Hickel, J. (2014). *The «Girl Effect»: Liberalism, Empowerment and the Contradictions of Development*. Retrieved from http://www.academia.edu/8649592/The_Girl_Effect_Liberalism_Empowerment_and_the_Contradiction_s_of_Development

Стаття надійшла до редакції 15 вересня 2014 року